

*Диха М.В., д.е.н., професор
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: СОЦІАЛЬНИЙ ЗРІЗ

Практично всі держави світу ставлять перед собою глобальну мету: забезпечення соціально-економічного розвитку, підвищення добробуту та покращення якості життя населення. Однак у сучасних кризових проявах цивілізаційного розвитку й світових глобалізаційних реалій багато країн зіштовхнулися з проблемами в досягненні цієї мети.

У характеристиці рівня життя значної частини населення України все частіше застосовується термін «прекаріат». В Україні по відношенню до економічно розвинених країн світу великий розрив між заможними та малозабезпеченими верствами населення, велика частка соціального класу, який складають люди, що страждають від нестабільного способу життя. Аналізуючи ключові проблеми, виклики та ризики в соціальній сфері можемо констатувати, що за роки незалежності Україна, нажаль, не змогла сформуванати цілісну концепцію соціального захисту та ринку праці.

Політика зайнятості в Україні є неефективною. За методологією Міжнародної організації праці, що враховує загальну кількість працездатних, кількість тих, хто працює і тих, хто не працює, свідчить, що рівень безробіття населення працездатного віку становить близько 10%. Як правило, це люди, які понад рік не працюють, а значить, втратили право на допомогу, і реєструватися їм не має сенсу. Рівень безробіття в Україні обумовлений низкою факторів. Одним із важливих факторів є затребуваність на ринку праці робітничих спеціальностей – таких як будівельники, токарі, підсобні робітники, продавці. Затребуваність фахівців ІТ-сфери також залишається високою. Через невідповідність структури професійної підготовки кадрів потребам ринку праці України виникає значний дисбаланс між їх попитом і пропозицією. Посилюється ризик збільшення виплат по безробіттю і додаткових витрат на перекваліфікацію безробітних. Також гострою є проблема «першого робочого місця» та працевлаштування осіб, яким більше 40 років. Вирішення проблем безробіття потребує суттєвого збільшення робочих місць, якого можна досягти шляхом «нової індустріалізації», створення сучасних високотехнологічних підприємств в різних секторах економіки, модернізації існуючих. «Нова

індустріалізація» в Україні цілком можлива при реалізації швидких та системних реформ у сфері державного управління, створенні сприятливого інвестиційно-підприємницького клімату тощо.

Низьким є рівень оплати праці, який визначає такі основні макроекономічні параметри як платоспроможний попит, якість життя населення. Попри відносно суттєве збільшення мінімальної заробітної плати в Україні (з 1 січня 2017 р. та у 2018, 2019 рр.) питома вага оплати праці в собівартості продукції та у ВВП є низькою. Частка оплати праці в собівартості продукції складає лише 10%, тоді як у країнах Західної Європи сягає 40-60%. Частка оплати праці у ВВП в Україні складає 51%, тоді як у країнах ЄС – у середньому 65%. При цьому розмір ВВП України менший ВВП середньої європейської країни в 4 рази, тоді як заробітна плата менша в 5,6–19,7 разів. Підвищення рівня заробітної плати є найпродуктивнішим методом боротьби з бідністю, способом підвищення купівельної спроможності населення та фактором зменшення відтоку кваліфікованих працівників за кордон. Країни Європи вже давно дійшли висновку, що мінімальна заробітна плата має забезпечувати потреби працівників та їхніх сімей, що відображено у ратифікованій Україною Конвенції МОП № 131 [2] та Європейській соціальній хартії (переглянутій) [1].

Державна політика у сфері соціального захисту є неефективною. Вона зосереджується на збільшенні кількості недостатньо обґрунтованих соціальних виплат, пільг, великій кількості отримувачів субсидій тощо. В соціальній сфері основні бюджетні кошти спрямовуються на підтримання виплат за структурою, у якій переважають пасивні елементи соціального захисту. Активні елементи (освіта, професійне навчання, медицина), які підвищують трудовий і розумовий потенціал людини, залишаються об'єктом залишкового фінансування. Такий підхід гальмує системні ринкові перетворення, суттєво знижує їхню результативність. Окрім того, неефективність державної політики щодо соціального захисту обумовлюється неузгодженістю з політикою праці, податків, сім'ї, демографії. Масив чинного сьогодні законодавства у сфері соціального захисту та соціального забезпечення складається з прийнятих у різний час доволі суперечливих законодавчих актів і є громіздким. Зокрема, пільги, соціальні виплати, соціальні послуги в Україні передбачені більше ніж 50 законами та більше ніж 120 підзаконними нормативно-правовими актами. Згідно з чинним законодавством в Україні близько 120 категорій пільговиків, з яких лише 45 визначаються за соціальною ознакою, 57 – за професійною. Отримувачів соціальних виплат налічується понад 130

категорій, з яких 70 категорій отримують виплати за соціальною ознакою, близько 50 – за професійною. Не маючи необхідних ресурсів, держава взяла на себе додаткові зобов'язання у сфері соціального захисту та соціального забезпечення, які часто не дають жодних ефектів, окрім привілеїв для представників певних професій або соціальних груп.

Фінансування видатків у сфері соціального захисту та соціального забезпечення з державного бюджету та цільових позабюджетних коштів здійснюється несистемно і непрозоро. В той же час видатки соціального характеру можна знайти в різних видаткових статтях зведеного бюджету державного і місцевого рівнів. Тому реальний обсяг усіх соціальних видатків держави є у 3–4 рази вищим, ніж декларується статтею «Соціальний захист та соціальне забезпечення» зведеного бюджету. Подальше відтворення громіздкої соціальної та фінансово не виправданої системи пільг і соціальних виплат зі збереженням неефективної розгалуженої мережі державних закладів соціального захисту є, на нашу думку, недопустимим.

Україна, визнаючи міжнародні стандарти у соціальній сфері, має вживати достатньо заходів для їх практичної реалізації. Необхідно запроваджувати більш ефективні та економічно обґрунтовані форми і види соціального захисту, які супроводжується розвитком мережі закладів соціального обслуговування на рівні громад, що більше відповідає європейській моделі та міжнародним стандартам. Необхідно ліквідувати всі «зони втрат» у соціальному секторі. Необхідним є здійснення моніторингу системи пільг, соціальних і компенсаційних виплат і отримувачів пільг для визначення обсягу необхідних бюджетних засобів на фінансування системи пільг і відмову від надання пільг тим категоріям (та особам, зокрема), які безпідставно в них включені. Ресурси повинні направлятися тим, хто їх дійсно потребує, а не людям, які можуть легко без них прожити. Варто відмовитися від надання пільг за професійною ознакою, а гідний рівень життя повинен забезпечувати належний рівень оплати праці працівників. Потрібно зупинити за інерцією підтримувати установи, не звертаючи уваги на ефект їх роботи для громадян (коли інтереси працюючих в установах перевищують інтереси тих, для кого вони працюють).

Також Україні необхідно вирішувати ключові проблеми й виклики у сфері охорони здоров'я, у системі житлово-комунального господарства, у пенсійній системі.

Проблеми соціального забезпечення неможливо вирішити без забезпечення економічного зростання та розвитку економіки. (дивись

детальніше [3]). Україні потрібно модернізувати всі аспекти своєї діяльності; приймати швидкі, але виважені рішення, здійснювати рішучі кроки щодо забезпечення умов розвитку економіки та вирішення завдань досягнення високих стандартів якості життя населення.

Список використаної літератури:

1. Європейська соціальна хартія (переглянута)
http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_062
2. Конвенція Міжнародної організації праці № 131 про встановлення мінімальної заробітної плати з особливим урахуванням країн, що розвиваються [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/993_149
3. Dykha M. V. Sotsialno-ekonomichniy rozvytok Ukrainy: napriamy ta zasoby realizatsii: [monohrafiia] / M. V. Dykha. – K.: Tsentri uchbovoi literatury, 2016. – 388 s. (Диха М.В. Соціально-економічний розвиток України: напрями та засоби реалізації: монографія / М.В. Диха. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 388 с.
<http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/5964>)

*Довбенко В.І., к.е.н., доцент
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів*

ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Будь-яка успішна країна у сучасному світі приділяє велику увагу інноваційній політиці і розвиває інноваційну інфраструктуру. Проте у випадку України маємо зворотну ситуацію, так як у часи ринкових перетворень не було достатньої уваги до питань розвитку потенціалу високотехнологічних виробництв, він практично не оновлювався, натомість, не було створено сучасних механізмів підтримки інноваційних ідей, трансферу технологій і експорту високотехнологічних продуктів. Унаслідок цього національна інноваційна система не була своєчасно інтегрована у процеси інноваційно-інвестиційного розвитку економік, що привело до різкого падіння багатьох визначальних економічних параметрів